

راهنمای آموزگار تازه کار برای نیازهای آموزشی خاص

جانیس ورموت

آتوسا لواء

نشر ذهن آویز

تهران، ۱۳۹۰

سرشناسه:	ورموت، جانیس. ۱۹۴۸ - ۲	Wearmouth, Janice
عنوان و نام پدیدآور:	راهنمای آموزگار تازه‌کار برای نیازهای آموزشی خاص / جانیس ورموت:	
مشخصات نشر:	تهران: ذهن آویز، ۱۳۹۰.	
مشخصات ظاهری:	۳۷۶ ص: جدول، نمودار.	
شابک:	978-600-118-083-5	
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا	
یادداشت: عنوان اصلی:	A beginning teacher's guide to special educational needs, 2009.	
موضوع:	آموزشهای ویژه.	
شناسه افزوده:	لواء، آتوسا، ۱۳۶۳ - مترجم.	
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۰ ۲ ر ۹ و / LC ۳۹۶۵	
رده‌بندی دیویی:	۳۷۱/۹	
شماره کتابخانه ملی:	۲۴۳۴۰۶۶	

این کتاب ترجمه‌ای است از:

*A Beginning Teacher's Guide
to Special Educational Needs*

by

Janice Wearmouth

Published by Open University Press in UK, 2009

مترجم: آتوسا لواء

ویراستار: فرخ‌یافته

آماده‌سازی و اجرا: پژمان آرایش

طرح جلد: سوگل علمی

ناظر فنی: عماد دورنایی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

شمار نسخه‌های این چاپ: ۲۰۰۰

حق چاپ برای نشر ذهن آویز محفوظ است

لیتوگرافی: صحیفه نور

چاپ: چاپخانه کاج

صحافی: صحافی گسترش ۷۷۴۹۴۴۴

مرکز پخش: مؤسسه گسترش فرهنگ و مطالعات

تلفن و دورنگار: ۸۸۷۹۴۲۱۸ (۸ خط)

آدرس اینترنتی: www.gbook.ir

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

تقدیم به:

تمامی کودکان و دانش‌آموزانی که بهترین مشوق من برای ترجمه این کتاب بوده‌اند.
خانواده عزیزم که همچون مشعل فروزان در فراسوی زندگی من بوده‌اند و خواهند بود.
جناب آقای پژمان آرایش جهت همکاری در چاپ و نشر این کتاب

و

همه بزرگانی که سهمی در ارائه هر چه بهتر این کتاب داشته‌اند.

مترجم

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

تعداد دانش‌آموزانی که در ظاهر شبیه به همسالان خود هستند، بسیار زیاد است و رشد جسمانی، قد و وزنشان نشان‌دهنده به‌هنگار بودن آنان است. این دانش‌آموزان مانند سایر کودکان بازی می‌کنند، به خوبی به تعامل با دیگران می‌پردازند، در خانه با والدین همکاری می‌کنند و خواسته‌های والدین را انجام می‌دهند. اما به محض ورود به مدرسه و شروع آموزش، مشکلات آنها بروز می‌کند و در جامعه با مشکلات فراوانی مواجه می‌شوند که متأسفانه به آنها توجه چندانی نمی‌شود. در نتیجه دانش‌آموزان احساس حقارت را تجربه می‌کنند و اعتماد به نفس آنها پایین می‌آید و همین امر باعث گوشه‌گیری و انزواطلبی این دسته از دانش‌آموزان با نیازهای ویژه می‌شود.

والدین و معلمان این دانش‌آموزان نیز از نیازهای آنان آگاهی ندارند و فشارهای زیادی را بر این کودکان وارد می‌نمایند که این خود مشکل این کودکان را چند برابر می‌کند و باعث بی‌زاری آنان از معلمان و والدین و محیط آموزشی می‌گردد.

امید است که این کتاب بتواند گامی مؤثر در جهت بهبود وضعیت دانش‌آموزان با نیازهای ویژه بردارد.

برای ترجمه این کتاب دو دلیل عمده وجود داشت:

۱. تهیه کتابی با محتوای بدیع و جدید در زمینه آموزش دانش‌آموزان با نیازهای خاص.
۲. یاری رساندن به معلمان و والدین جهت شناسایی و رفع مشکلات مربوط به این گروه از دانش‌آموزان که امیدواریم سرانجام آن پرورش کودکی با عزت‌نفس، مسئولیت‌پذیر و با نظم و ترتیب باشد که پایه و اساس یک زندگی سرشار از موفقیت، و پیامد آن نیک‌بختی فردی و اجتماعی است.

مخاطبان این کتاب بیشتر مربیان مهدکودک، آموزگاران و دبیران هستند که سهم

اساسی آنان شناسایی مشکلات دانش‌آموزان و آگاهی دادن به والدین است که به کمک یکدیگر بتوانند در محیط مدرسه و خانه شرایطی مناسب حال کودک فراهم سازند و به دانش‌آموزان در جهت رفع مشکل یاری رسانند. متأسفانه بسیاری از آموزگاران فاقد اطلاعاتی لازم در این زمینه هستند و آگاهی از این روشها و فعالیتهای آموزشی برای رفع نیازهای آموزشی دانش‌آموزان با پیشرفت اندک و دشوار، بسیار ضروری است.

خواندن این کتاب را به دانشجویان رشته‌های روانشناسی کودکان استثنایی، درمانگران کودک و نوجوان، روان‌شناسان، مشاوران، مربیان آموزش و پرورش و والدین توصیه می‌نمایم.

تلاش نموده‌ایم کتاب را در بهترین مسیر ترجمه کنیم. با این حال بر این باوریم که ترجمه این کتاب خالی از اشکال نیست. امیدواریم روان‌شناسان و متخصصان و کلیه صاحب‌نظران ما را از راهنمایی‌ها و پیشنهادات سازنده و ارزنده خود بی‌نصیب نگذارند.

آتوسا لواء

آبان‌ماه ۱۳۹۰

فهرست

۱ سرآغاز.

بخش ۱ : نیازهای آموزشی خاص: سیاست و مفاد ۵

۷ ۱: مفهوم یادگیری و مشکلات یادگیری

۷ مقدمه.

۸ تعریف «نیاز».

۱۳ تجربه مشکل در یادگیری

۲۰ چارچوب آموزش

۲۱ سایر دیدگاههای آموزش و یادگیری

۲۱ درک آموزش از دیدگاه رفتارگرایانه

۲۴ دیدگاههای فعال و منفعل فکر

۲۷ تدریس عملی و مؤثر برای همه دانش آموزان

۲۷ نتیجه گیری

۳۱	۲: یک دورنمای تاریخی و موقعیت حقوقی فعلی.....
۳۱	مقدمه
۳۲	توسعه بخش آموزش «خاص» برای تعداد کمی: یک دورنمای تاریخی
۳۸	آموزش برای همه
۴۹	پاسخ به نیازهای فردی
۵۵	خلاصه

بخش II: روشهای بررسی، برنامه‌ریزی، تدریس و یادگیری ۵۷

۵۹	۳: مروری بر روش‌های مربوط به چهار زمینه نیاز
۵۹	مقدمه
۶۳	خلق یک محیط آموزشی مثبت برای همه
۶۷	تفسیر و تعبیر یک روش تمایزی
۸۲	اوتیسم
۸۵	پیشرفت رفتاری، احساسی و اجتماعی
۸۹	نیازهای حسی و یا فیزیکی
۹۶	برنامه‌ریزی برای آموزش
۹۸	خلاصه

۹۹	۴: ارزشیابی و برنامه‌ریزی
۹۹	مقدمه
۱۰۱	پیش فرضهای مستتر در ارزشیابی و عواقب آنها
۱۰۱	بررسی نیازهای رفتاری و آموزشی فردی «خاص»
۱۱۸	بررسی رفتارهای فردی
۱۲۳	توجه به دیدگاههای والدین یا سرپرستان
۱۲۴	روند برنامه‌ریزی: برنامه‌ریزی کوتاه و متوسط و بلندمدت
۱۳۶	برنامه‌ریزی برای افراد در چارچوب فعالیت‌های کل کلاس

۱۳۸	برنامه‌ریزی برای تفکیک
۱۵۳	نتیجه‌گیری

۱۵۵	۵: شناسایی نیازهای شاگردان دارای مشکلات در خواندن و نوشتن
۱۵۶	مقدمه
۱۵۷	خصوصیات معلمان موفق در حوزه خواندن و نوشتن موفق
۱۶۱	دیدگاه‌های متفاوت از فرآیند خواندن و نوشتن
۱۶۶	پرداختن مشکلات در خواندن
۱۷۰	تشخیص لغت
۱۷۱	دانش لغوی
۱۷۳	توسعه مهارت‌های درک مطلب خواندنی
۱۸۴	شناسایی مشکلات در نوشتن
۱۹۷	ناتوانی در نوشتن (dyslexia)
۲۰۷	حمایت از کسب موفقیت دانش‌آموزان در خواندن و نوشتن در محیط خانواده
۲۱۵	خلاصه

۲۱۷	۶: درک و شناسایی مشکلات خاص در ریاضیات
۲۱۷	مقدمه
۲۱۸	ویژگی‌های معلمان ریاضی کارآمد
۲۲۴	محیط‌های آموزشی کمک‌کننده به یادگیری ریاضیات
۲۳۰	مشکلات خاص در یادگیری ریاضیات
۲۳۵	Dyscalculia
۲۴۴	بررسی مشکلات در ریاضیات
۲۴۹	خلاصه

۲۵۱	۷: مباحث رفتاری در کلاس‌های درس
۲۵۱	مقدمه
۲۵۳	مدیریت کلاس درس

۲۵۴		إعمال اصول رفتاری
۲۶۸		روش های ادراکی - رفتاری
۲۷۰		رویکردهای ساختارگرایانه
۲۷۵		یک موقعیت زیست بومی (اکوسیستمی)
۲۷۷		تعلیم و تربیت کودکان کم سن در مدارس
۲۷۹		توضیحات زیستی و پزشکی رفتار
۲۸۷		تنظیم عملیات اجتماعی، داخلی و خارجی
۲۸۸		نتیجه گیری

بخش III : کمک به نیازهای خاص آموزشی ۲۹۱

۲۹۳		۸: کاربردهای ICT برای کمک به نیازهای خاص آموزشی دانش آموزان
۲۹۳		مقدمه
۲۹۴		اصولی برای کاربرد مؤثر ICT در تأمین نیازهای یادگیری فردی
۲۹۷		مباحث مربوط به موقعیت های مساوی
۲۹۹		کاربردهای ICT برای تأمین نیازهای یادگیری فردی
۳۱۴		ایجاد ارتباط میان فرآیند و مهارت
۳۱۸		روشی برای کل مدرسه
۳۱۸		نتیجه گیری
۳۲۱		۹: روابط حرفه ای با سایر افراد
۳۲۱		مقدمه
۳۲۲		تیم کلاسی
۳۲۴		موقعیت قانونی
۳۲۸		استفاده مؤثر از کارکنان پشتیبانی و کمکی در کلاس های درس
۳۴۲		حفاظت از کودک
۳۴۷		خلاصه
۳۵۱		کلام آخر
۳۵۳		منابع

راهنمای آموزگار تازه کار
برای نیازهای آموزشی خاص

www.ketab.ir

سرآغاز

تأمین نیازهای خاص در مدارس هم چنان به عنوان عامل اصلی نگرانی آموزگاران و سایر کارشناسان آموزش، سیاستمداران و اولیا بر جای خود باقی است. کل موضوع «نیازهای آموزشی خاص» و «شمول» غالباً در مورد آنچه معنا می‌دهد، چه از جنبه تئوری و چه عملی و آنچه شامل می‌شود، در سایه‌ای از ابهام قرار می‌گیرد. داستانهای عنوان شده در رسانه ملی و سؤالات مطرح شده در سازمان در مورد کیفیت تأمین نیازهای خاص در مدارس موجب افزایش آگاهی در مورد لزوم سطح بهینه آگاهی و تجربه آموزگار در این زمینه آموزشی و بهبود روابط میان والدین و دیگر افراد درگیر با این موضوعات شده است. با این درجه از نگرانی عمومی، برای آموزگاران جدید خصوصی و همینطور برای دیگر آموزگاران و مسئولان مدرسه، مواجهه با دانش‌آموزان شناخته شده به عنوان «دانش‌آموزان با نیازهای آموزشی خاص»، می‌تواند دورنمایی چالش برانگیز باشد. متن حاضر این مباحث را به صورتی صادقانه، قابل فهم و عملی عنوان می‌کند.

این کتاب بر پایه تحقیقات شناخته شده از جهت کارآیی برای گروههای حامی دانش‌آموزان دارای نیازهای یادگیری خاص در مجموعه‌ها و مراحل مختلف، و برای اطلاع‌رسانی و تجهیز آموزگاران و سایر افراد علاقمند به این زمینه از آموزش، ارائه می‌شود. هر فصل دربرگیرنده موارد زیر است:

- سؤالاتی برای تفکر.
- تفکر شخصی در مورد برخی از مباحث مربوطه در زمینه نیازهای آموزشی خاص.
- مثالهایی از تجربیات زندگی واقعی، تجربیات شخصی و تجربیات دیگران.
- مثالهایی از عملکرد خوب.
- تکنیک‌ها و راهکارهای ارائه شده برای عملکرد بهتر.

در بخش I فصل مقدماتی با بحث در مورد مبحث کلی چگونگی یادگیری کودکان شکل گرفته و انواع چالش‌هایی را به تصویر می‌کشد که ظاهراً تمامی آموزگاران تازه کار (همینطور باتجربه بیشتر) برای اطمینان از اینکه همه دانش‌آموزان در کلاس‌های درس آنها قادر به یادگیری مؤثر هستند، با آن مواجه می‌باشند. سپس فصل بعدی بر درک مسئولیت‌های تمامی آموزگاران برای پیشرفت دانش‌آموزان در کلاسهایشان تمرکز داشته و تلاش می‌کند چگونگی تکمیل مقررات موجود را در رابطه با مشکلات یادگیری طی زمان روشن نماید.

بخش II با بررسی، برنامه‌ریزی، آموزش و یادگیری سروکار دارد. در این بخش، فصل ۳ مروری بر چهار زمینه گسترده نیازهای خلاصه شده در:

special Educational Needs Code of Practice (DFES, 2001) همراه با راهکارهای عمومی مناسب برای بررسی و شناسایی هر کدام، ارائه می‌دهد. فصل ۴ به بررسی و برنامه‌ریزی با جزئیات بیشتر می‌پردازد. هدف آن یک ارائه کلی از انواع مختلف بررسی، به صورت رسمی و غیررسمی، با مبحثی در مورد موضوعات عملی و تئوری در رابطه با آنان می‌باشد. این مباحثه شامل مراجعه به دیدگاهها و تجربیات مهم دانش‌آموز، همکلاسی و خانواده و همینطور چشم‌اندازهای خود معلم در مورد یادگیری دانش‌آموزان است. برنامه‌ریزی آشکار و متمرکز برای یادگیری دانش‌آموزان به عنوان بدنه صحیح و مناسب در نظر گرفته می‌شود. تقریباً تمام آموزگاران در کلاس‌های درس خود زمانی با دانش‌آموزانی برخورد می‌کنند که در زمینه خواندن و نوشتن و شمارش مشکلاتی خاص دارند و یا اینکه رفتار آنها به نوعی مشکل‌آفرین است. بنابراین فصل مربوط به بررسی و برنامه‌ریزی با فصل‌های جداگانه متمرکز بر روش‌های درک و شناسایی مشکلات خواندن و نوشتن، شمارش و رفتاری دانش‌آموز در کلاس‌های درس و مدرسه، دنبال می‌شود. هدف این سه فصل (۵، ۶ و ۷) ارائه مشکلات تجربه شده به طرقی است که راهکارهای آشکار و

قابل اجرا برای مداخله ارائه دهد.

بخش III بر حمایت از یادگیری دانش‌آموزان تمرکز دارد. در حال حاضر علاقه فراوانی به کاربردها و مصارف تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات (ICT)^۱ در مدارس وجود دارد. بنابراین، فصل ۸ به محدوده ICT در دسترس در مدارس برای پشتیبانی از نیازهای یادگیری خاص دانش‌آموزان می‌پردازد. برای شناسایی نیازهای رفتاری، فیزیکی یا یادگیری خاص دانش‌آموزان شامل همکاری با سایر کارشناسان آموزشی مانند دستیاران آموزش یا پرسنل پشتیبانی یادگیری، روش‌های متعددی وجود دارد. فصل ۹، جنبه‌های عملی و چالش‌های مربوط به این نوع کار مشترک را با مثالهایی از آنچه در عمل می‌تواند رخ دهد - مورد بحث قرار می‌دهد. این فصل هم‌چنین کل موضوع امنیت و رفاه کودک و مسئولیت‌های آموزگاران و مدارس برای همکاری با سایر سازمانها را در حمایت از دستور کاری «هر کودکی مهم است»، مورد توجه خاص قرار می‌دهد.

بخش I

نیازهای آموزشی خاص: سیاست و مفاد

همه ما به عنوان معلم زمانی در کلاس‌های درس با دانش‌آموزانی که دارای مشکلاتی در یادگیری، یا نوعی اختلال حسی یا حرکتی هستند برخورد می‌کنیم که مانع یادگیری آنها می‌شود و یا رفتار آنها به نوعی مشکل‌ساز است. برای آموزگاران اطلاع از اینکه می‌توانند وسیله گشایش فرصت‌های زندگی کودکان و تغییر چشم‌اندازهای آینده آنها برای وضعیتی بهتر با حل فعالانه و هدفمند موانع برای رفتار و یادگیری خوب در مدارس باشند، چالش‌ها و نیز پاداش‌های شخصی بزرگی وجود دارد.

نحوه صحبت در مورد «نیازهای آموزشی خاص» در نشریات دولتی، مقررات، نشریات رسمی، اسناد راهت‌ما و مشاوره، متن‌ها و مقالات دانشگاهی غالباً این تأثیر را می‌گذارد که همگی می‌دانیم معنی آن چیست. آیا موضوع واقعاً این است؟

سؤالی برای تفکر

براساس تجربه خودتان، تا چه حد این کودکان را به عنوان دارا بودن نیازهای خاص آموزشی، ارزیابی می‌کنید:

- کودکی که به هر حال در مدرسه بسیار موفق است اما مشکل زیادی در خواندن صحیح دارد.
- کودکی با قدرت بینایی کم.
- کودکی که در کلاس درس بیشتر از سایر همکلاسی‌هایش رفتار آزاردهنده دارد یا کودکی که به سادگی از صحبت با دیگران خودداری می‌کند.
- کودکی با فلج مغزی دارای مشکل در کنترل حرکات.
- کودکی با سندرم هاون که پیشرفت مهارت‌های زبانی، درک مطلب و حرکتی بسیار آهسته‌تری از همکلاسی‌های مشابه خود دارد.
- کودکی با ناتوانی‌های چندگانه و شدید که قادر به حرکت، خوردن یا آشامیدن به تنهایی و ارتباط برقرار کردن به وسیله لغات نیست.

بخش I به راه‌های درک زمینه کلی نیازهای آموزشی خاص به صورت مرتبط با یادگیری و رفتار در مدارس می‌پردازد. فصل ۱ مفهوم آنچه را «نیازها» می‌نامیم و این را که چه کسی «نیاز» دارد، در نظر می‌گیرد. این فصل آنچه را ما در مورد یادگیری افراد می‌دانیم و این را که آیا کودکان با نیازهای آموزشی خاص به صورتی متفاوت با سایرین یاد می‌گیرند، مورد بحث قرار می‌دهد. سپس به عکس‌العمل همه کودکان در فعالیت‌های کلاسی توجه می‌کند. فصل ۲ به رشد تاریخی منابع «خاص» برای تعدادی کم می‌پردازد در مقابل اینکه کدام منابع موجود، قابل درک است. این فصل قانونی را مطرح کرده که براساس آن معلوم می‌شود کدامیک از مدارس در حال حاضر نیازمند بازبینی هستند و مروری بر چهار زمینه «نیاز» براساس موارد مشخص شده در *special Educational Needs Code of Practice* (DFES, 2001) ارائه می‌دهد. بخش I با ملاحظات کلی برای پاسخ به نیازهای یادگیری دانش‌آموزان در مدارس، به پایان می‌رسد.